

О.М. Медведєва, М.І. Кірнос

**БАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКИ
СЕРЕДОВИЩА ПРОЕКТІВ ТА ПРОГРАМ РОЗВИТКУ**

Обґрунтовані позиції та метрики системно-цілісного бачення, запропоновано перелік та модель показників для вимірювання інноваційності як характеристики середовища проектів та програм розвитку на основі концентричної моделі оточення проекту. Показана можливість застосування поведінкових компетенцій проектних менеджерів для визначення їх інноваційного потенціалу по відношенню до конкретного проекту. На основі розробленої системної моделі поведінкових компетенцій визначені напрями подальшого розширення їх переліку до надмірного числа 28. Рис.3, табл.4, дж. 58.

Ключові слова: соціально-економічна система, інноваційна активність, інноваційний потенціал, компетенція, особистість, менеджер проекту, показник.

JEL O22

ВСТУП

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах економіки знань постійно підвищується значення інноваційних проектів та програм розвитку соціально-економічних систем будь-якого рівня. Однак проявляється також й інша закономірність – чим вище інноваційність проектів та програм, тим вище потенційна загроза їх провалу. Про це свідчить статистика, яка протягом багатьох років продовжує залишатись «стало негативною». Тобто, не дивлячись на розповсюдження кращих практик, розвиток теоретичних знань в галузі управління проектами, відсоток провалених проектів залишається суттєвим (до 40%), а збитки від цього - доволі відчутними для організацій.

Щорічні дослідження причин провалів проектів виявляють досить широкий їх спектр. Але які б вони не були, безперечним є одне – дуже важливо ще до старту проекту адекватно оцінити його потенційні шанси на успіх. Інша важлива річ – до старту проекту важливо оцінити середовище проекту як сприятливе або несприятливе його успіху. Саме таку мету мають роботи, які здійснюються на фазі ініціювання проекту – розроблення концепції проекту, бізнес-планування, техніко-економічне дослідження та інш. Однак вони не зосереджують прямої уваги саме на інноваційності середовища як одного з важливіших факторів успіху проекту. Характеристика інноваційності середовища не завжди потрапляє навіть до переліку причин провалів проектів відомих періодичних досліджень. Це може свідчити про відсутність готових інструментів для вимірювання та оцінювання цієї характеристики та актуальності їх розроблення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Очевидно, що питання оцінювання інноваційності середовища проектів мають підніматись та вирішуватись в рамках такої відносно окремої дисципліни в управлінні проектами, як проектний аналіз. Саме його задача – ретельно дослідити зовнішнє та внутрішнє оточення проекту і визначити долю проекту до його старту. Аналіз публікацій з питань проектного аналізу свідчить про те, що останніми роками дослідники все частіше виявляють його слабкі місця (зокрема, [1, 2, 3]). Ці слабкі місця почали проявлятися саме в умовах економіки знань, а з її розвитком – постійно прогресують. Їх сутність можна сформулювати просто – в нових умовах економіки знань класичний підхід

до проектного аналізу не враховує тих аспектів і задач, які стають більш актуальними для економіки знань. В роботі [1] таким аспектом є оцінка креативності та радикальності продукту проекту (аспект прямо пов'язаний з інноваційністю середовища проекту), а в роботі [3] – вплив проекту на імідж та цінності організації. Подібні слабкі аспекти проявляються не тільки на рівні завдань, але і на більш високих системних рівнях розв'язання складних проблем. Наприклад, для реформування системи вищої освіти на засадах методології управління проектами [4, 5].

В роботах [2, 6], на наш погляд, вперше була здійснена спроба системно розглянути вище наведені проблемні аспекти та встановити можливі шляхи їх розв'язання.

Найбільш близьким до інноваційності поняттям, яке вже було застосовано в управлінні проектами і програмами, може виступати «підприємницька енергія». Цей феномен досліджувався в контексті управління інноваційними програмами в роботі [7], але фокусом уваги була саме енергія, яка має свої джерела і з потенційної перетворюється на кінетичну (за аналогією з фізичним законом збереження енергії). При цьому розглядались три джерела підприємницької енергії – економічний, технічний, соціальний для рівнів організації, галузі, країни та глобального рівня.

В інших предметних областях інноваційність розглядається як характеристика діяльності. Останнім часом вона досліджується більше в контексті особистості, що відповідає задачам, притаманним економіці знань. Так, в роботах А. Щербатюк започатковано розв'язання задачі опису та оцінювання інноваційної праці співробітників організації як економічної категорії [8]. Інші автори приділяють увагу організаційним аспектам такої праці (наприклад, [9]) тощо. Однак існують і роботи, в яких інноваційність досліджується як характеристика суб'єктів діяльності, зокрема підприємств (наприклад, [10]) і як основа їх безпечної діяльності [11].

В рамках розв'язання проблем та визначення перспектив інноваційного розвитку економіки постійно з'являються та розвиваються підходи до вимірювання та оцінювання інноваційності як фактору розвитку сучасної економіки. Як правило, вони розглядаються окремо на різних рівнях – країни [12, 13 та інш.], суспільства [14], регіону [15] або взагалі економіки [16].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. На сьогодні задача опису, вимірювання та оцінювання інноваційності середовища інноваційних проектів та програм як відносно самостійна (саме в таких термінах) поки що не ставилась і не розв'язувалась. Це означає існування багатьох відкритих питань, які стосуються, зокрема, термінології, базових концептуальних та ідентифікаційних моделей, методів та практичного інструментарію. Дуже важливо розв'язувати ці питання з позицій системно-цілісного методологічного підходу, оскільки саме він забезпечує можливість отримати позитивні результати у розв'язанні складних слабоформалізованих ситуацій та проблем (інноваційність відноситься саме до такого класу проблем).

Наукові й практичні доробки щодо вимірювання та оцінювання інноваційності, розроблені в інших предметних галузях, мають бути досліджені та адаптовані до особливостей управління проектами та програмами як специфічної предметної галузі та області діяльності.

Наразі найбільш актуальною нам видається завдання обґрунтування аспекту бачення інноваційності як характеристики середовища проектів та програм розвитку, а також виділення певних показників для її вимірювання (принаймні, у першому наближенні).

Мета статті. Мета статті полягає у розробленні концептуальної моделі бачення інноваційності як характеристики середовища проектів та програм розвитку та на цій основі виділення показників для вимірювання даної характеристики.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Методи/методики дослідження. Дослідження проводилось з позицій системно-цілісного підходу до пізнання об'єктів. Для цього застосовані відповідні методологічні моделі концентричного оточення проектів [17, с.22] та системна модель [18], розроблені в науковій школі професора В.А. Рача; методи графічного моделювання, загально наукові методи аналізу-синтезу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На першому етапі нашого дослідження розглянемо ключові особливості економіки знань. Це допоможе більш чітко зрозуміти витoki інноваційності як характеристики середовища діяльності та інші пов'язані з нею поняття.

З кінця 90-х років минулого століття широкого поширення у західній та вітчизняній науці отримав термін «економіка знань» або «економіка, заснована на знаннях» (у прямому перекладі з англійської knowledge-based economy), введений в науковий оборот австро-американським ученим Фріцем Махлупа в 1962 р. Цей новий тип економіки відрізняється від попередніх його аграрного та індустріального тим, що, хоча природно-матеріальні ресурси продовжують виступати основою для створення економічних благ, ріст і розвиток всієї господарської системи забезпечуються відтепер вже не стільки зовнішніми, скільки внутрішніми, нематеріальними факторами, найважливішими з яких виступають знання і людський капітал [19-23]. Це «прив'язує» основні фактори економіки знань до особистості – їх джерела, носія, споживача та переробника.

Отже, на цій підставі можемо стверджувати, що ключовим об'єктом, який характеризує середовище проектів, виступає суб'єкт діяльності – особистість, організація, команда управління проектом, регіон, країна, цивілізація... Тоді розглянемо, які поняття найбільш часто використовуються для позначення інноваційності як характеристики середовища діяльності суб'єктів економіки знань.

Перехід світової економіки в новий якісний стан безпосереднім чином пов'язаний з підвищенням ролі теоретичного знання, розвитком високотехнологічних галузей, процесом збільшення частки сфери послуг (структурними зрушеннями), впливом інформаційних мережевих технологій. Всі зазначені тенденції вимагають особливого дослідження в світі появи нових теорій сучасної економіки (теорії постіндустріальної, «нової», глобальної мережевої, інформаційної економіки), в тому числі з метою визначення місця теорії економіки знань в їх ряду потрібен теоретичний аналіз системних змін в економіці на мікро- і макрорівнях. У той же час форсоване становлення економіки знань, на думку більшості фахівців, є однією з головних умов стійкого розвитку соціально-економічних систем. А головним фактором економіки знань виступає інноваційна активність [24]. Джерелом інноваційної активності є особистість, тому що саме інтелект людини є двигуном прогресу і утворює благодатне підґрунтя, з якого виростає все нове і більш досконале [25]. Це підтверджується сучасними дослідженнями, які говорять про те, що «успіх інновацій на 85-90% залежить від рівня підготовки персоналу» [24]. Внаслідок цього, питання щодо особливостей формування та реалізації інноваційної активності є актуальними і з наукової, і з практичної точки зору [26-30].

Теоретичні та практичні задачі формування та оцінювання інноваційної активності є предметом багатьох наукових напрямків. Тому відомі численні роботи вітчизняних і зарубіжних вчених - представників самих різних шкіл і

напрямків (зокрема, Кравченко С.І. [25], Лисина Б.К. [31], Лебедева А.С. [32], Атояна В.Р. [33], Масленникова Н.П. [34] та ін.). В їх працях значна увага приділяється таким загальним проблемам, як структура і фактори нагромадження людського капіталу, роль знання як суспільного блага, питання інтелектуальної власності, управління когнітивним середовищем підприємства тощо. Вивчення їх робіт дозволило встановити такі основні факти.

Сучасним двигуном прогресу є інтелектуальний потенціал суспільства, який утворює благодатний ґрунт, з якого виростає все нове і більш досконале. Саме інтелект особистості є першою сходинкою для формування інновацій. По тому, наскільки якісно інтелект в масштабах країни представлений в соціумі, можна судити про її потенціал до інноваційної активності.

На сучасному рівні розвитку цивілізації вирішальним фактором збільшення інтелектуального потенціалу розглядається безперервна когнітивна (пізнавальна) діяльність всього економічно активного населення при отриманні первинної освіти, безперервного навчання, продукування і поширення нових знань, а також створення високотехнологічної продукції. І цю діяльність у сучасному суспільстві важливо розглядати як економічну категорію. Когнітивний потенціал людини стає найважливішим елементом світової економіки в плані виробництва, накопичення і товарного обміну, а також провідним виробничим інструментом.

Найбільш важливим індикатором розвитку економіки стає приріст людського капіталу. Його частка в національному багатстві країн постійно зростає, досягаючи величини порядку 80% і більше. Внесок громадян з вищою освітою в людський капітал країни стає домінуючим. На їх користь постійно зростає розрив у продуктивності праці порівняно з тими, хто не має вищої освіти. Зростає частка професій, спеціальностей (у тому числі - робітників), що вимагають високої кваліфікації фахівців. Принципово змінюється характер праці людини - відбувається перехід до безперервної когнітивної інтегральної виробничо-освітньої праці в інформаційних середовищах. З цієї причини зростає потреба у творчих особистостях як рушійної сили інновацій. Сьогодні термін «інноваційна праця» дуже активно застосовується в менеджменті організацій та інших напрямках практичної діяльності й наукової думки.

Таким чином, на даному етапі можна виділити два споріднених поняття, які використовуються для характеристики інноваційності соціально-економічних систем різного рівня – інноваційна активність та інноваційний потенціал. Це терміни, поряд з термінами «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний процес» та інш., притаманні предметній області управління інноваційною діяльністю як спорідненою області до управління проектами.

Аналіз багатьох джерел показав, що існує багато трактувань інноваційної активності та інноваційного потенціалу як на загальному, більш філософському рівні, так і в контексті конкретних суб'єктів діяльності. Не вдаючись до глибинного їх аналізу, приймемо за базові для нашого дослідження наступні їх визначення:

інноваційна активність - цілеспрямована діяльність суб'єктів підприємницької діяльності щодо конструювання, створення, освоєння і виробництва якісно нових видів техніки, предметів праці, об'єктів інтелектуальної власності (патентів, ліцензій тощо), технологій, а також впровадження більш досконалих форм організації праці та управління виробництвом [26];

інноваційний потенціал – сукупність певних складових, необхідних для прояву інноваційної активності та забезпечення інноваційного розвитку (за аналогією з розумінням інноваційного потенціалу, зафіксованого в Законі України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» [35]).

При цьому, базуючись на положеннях робіт [36, 37], будемо враховувати, що сам по собі потенціал завжди пов'язаний з затребуваністю результатів діяльності в майбутньому, на відміну від механістичного його розуміння. Це апіорі впливає і з відмінної риси інновації як суттєво нового та корисного [38], яке впроваджено і спожито [39].

Змістовне уточнення та виявлення співвідношення цих термінів реалізуємо із застосуванням концептуальної моделі оточення проектів, описаній в роботі [17, с.22]. Вона побудована на принципах системно-цілісного підходу і дозволяє сприймати середовище проектів та програм розвитку одночасно на декількох системних рівнях: проекту, організації, регіону, країни, цивілізації (в якості індикаторів цивілізації виступають найбільш розвинуті країни). В роботі [40], розвиваючи цю ідею, було запропоновано в центрі моделі розташувати особистість як джерела та носія основного ресурсу в умовах економіки знань. Отже, з цих позицій внутрішнє середовище проекту має характеризуватись станом «внутрішніх» зацікавлених сторін проекту як особистостей (команди управління проектом та, на більш високому рівні – організацією, в якій реалізується проект), а зовнішнє середовище – станом «зовнішніх» зацікавлених сторін – інших осіб та організації регіону, країни, інших країн світу.

Однак найбільш важливий факт, який демонструє модель оточення проектів, стосується контексту часу, в якому розглядається проект – минулого, теперішнього, майбутнього. З цих позицій розкривається співвідношення понять інноваційної активності та потенціалу. Інноваційна активність – це характеристика минулого, а інноваційний потенціал – характеристика майбутнього, хоча обидві вимірюються в теперішньому.

Як характеристика минулого, інноваційна активність «фіксує» явище інноваційності соціально-економічної системи – яким чином вона була проявлена. Тоді більш раціонально трактувати її як кількісний показник, що визначає кількість нововведень, розроблених та впроваджених системою. Рівень новизни цих нововведень визначається якісними характеристиками. Як показник минулого, інноваційну активність можна вважати таким собі статистичним показником, на підставі аналізу якого можна робити статистичні прогнози на майбутнє.

Як характеристика майбутнього, інноваційний потенціал описує сутність інноваційності соціально-економічної системи – від яких параметрів залежить, чи буде проявлена інноваційність у майбутньому. У майбутньому середовище діяльності може змінитись, і це не завжди може піти на користь прояву інноваційної активності. Тому в нових умовах більш вагому роль можуть зіграти не «минулі заслуги», а здібності та властивості суб'єкта діяльності, його компетентність.

Поняття явища та сутності використані нами з позиції їх розуміння авторами робіт [41].

Наразі можемо зробити деякі проміжні висновки. По-перше, інноваційність оточення проекту/програми розвитку визначається станом суб'єкта діяльності і має розглядатись на декількох системних рівнях одночасно. По-друге, параметр інноваційності складається з двох показників – інноваційної активності як характеристики минулого та інноваційного потенціалу як характеристики майбутнього. Доволі часто перший використовується як фактор другого. Але це коректно, тільки якщо умови прояву інноваційності в минулому та майбутньому є абсолютно однорідними (для нас це означає - однаковими). Така умова не відповідає специфіці діяльності з управління проектами та програмами розвитку, яка апіорі є разовою, неповторною, унікальною. Тому знання про інноваційну

активність в минулому має підкріплюватись знаннями про інноваційний потенціал в розрізі контексту майбутнього проекту.

Отримані висновки дають можливість перейти до розгляду підходів до вимірювання інноваційної активності та інноваційного потенціалу суб'єктів діяльності на виділених нами рівнях особистості, організації, країни, цивілізації. В якості джерельної бази використані роботи [42-]. Це дозволило встановити наступне.

На рівні особистості частіше визначають її інноваційний потенціал як співробітника організації. Це підтверджується сучасними дослідженнями, які говорять про те, що «успіх інновацій на 85-90% залежить від рівня підготовки персоналу» [42].

Ні рівні організації традиційно оцінюють інноваційну активність. В якості методологічної основи такої оцінки можна використовувати принципи аналізу фінансово-економічного стану та особливості системи ділової активності підприємств (проведення досліджень і розробок; придбання патентних і безпатентних ліцензій; проведення маркетингових досліджень, тощо). Враховується також здійснення певних видів діяльності, пов'язаних з початковими і проміжними стадіями впровадження інновацій (виробничі проектно-конструкторські роботи, технологічна підготовка виробництва, пробне виробництво і випробування, навчання та підготовка персоналу, придбання машин, обладнання, установок та інших основних фондів та здійснення капітальних витрат, пов'язаних з упровадженням продуктивних і процесних інновацій). Інші аспекти інноваційної діяльності та активності організацій можна визначати на основі рекомендацій щодо збирання та аналізу даних по інноваціям Керівництва Осло [43].

Наші дослідження [44] показали, що для рівня країни традиційними характеристиками інноваційної активності є інноваційні витрати та інноваційна віддача. При оцінці інноваційних витрат розглядається фінансова політика уряду, політика в галузі освіти та інноваційної інфраструктури. Для оцінки віддачі враховуються патенти, передача технологій та інші результати НДДКР, ефективність підприємницької діяльності, наприклад, продуктивність праці та економічне зростання. Для рівня цивілізації крім традиційних показників виділяють низку інтегральних індикаторів, які цілісно оцінюють результативність інноваційних процесів, що впливають на соціально-економічний розвиток цивілізації. Узагальнення розглянутих показників представлено в табл. 1. При цьому на рівні особистості нами виділено 7 характерних показників, на рівні підприємства – 11, на рівні країни – 24, на рівні цивілізації - 11.

Таблиця 1

Показники інноваційності соціально-економічних систем рівня особистості, організації, країни, цивілізації

Шифр	Показники
ПІАЛ	НА РІВНІ ОСОБИСТОСТІ
ПІАЛ1	Інтелектуальна обдарованість
ПІАЛ2	Когнітивно-пізнавальна діяльність
ПІАЛ3	Творчий потенціал (емоційний розвиток)
ПІАЛ4	Потребнісно-мотиваційна сфера
ПІАЛ5	Здатність (обдарованість)
ПІАЛ6	Характер
ПІАЛ7	Підприємницька здатність
ПІАП	НА РІВНІ ПІДПРИЄМСТВА (ОРГАНІЗАЦІЇ)
ПІАП1	Доля співробітників, зайнятих у НДР і ДКР, %
ПІАП2	Рівень освоєння нової техніки, %

ПІАЛ3	Ступінь освоєння нової продукції, %
ПІАЛ4	Доля матеріальних ресурсів компанії, для НДР і ДКР, %
ПІАЛ5	Ступінь забезпеченості підприємства інтелектуальною власністю, %
ПІАЛ6	Інноваційний потенціал підприємства, %
ПІАЛ7	Коефіцієнт зносу основних засобів, %
ПІАЛ8	Коефіцієнт оновлення основних засобів, %
ПІАЛ9	Коефіцієнт вибуття основних засобів, %
ПІАЛ10	Коефіцієнт освітнього рівня, %
ПІАЛ11	Коефіцієнт початку кадрів
ПІАК	НА РІВНІ КРАЇНИ
ПІАК1	Коефіцієнт інтелекту і багатство народів IQ (Intelligence quotient), %
ПІАК2	Глобальний індекс кваліфікованих фахівців HGSI (The Hays Global Skills Index), %
ПІАК3	Питома вага організацій, що здійснювали технологічні інновації, у загальній кількості організацій, %
ПІАК4	Частка витрат на дослідження і розробки у ВВП, %
ПІАК5	Кількість об'єктів інтелектуальної власності, шт
ПІАК6	Індекс залученості країни в міжнародній торгівлі GETI (The Global Enabling Trade Index), %
ПІАК7	Поточний індекс конкурентоздатного росту GCI (<i>Growth Competitive Index</i>), %
ПІАК8	Експорт інформаційного та комунікаційного обладнання, у відсотках від загального експорту товарів (ICT goods exports, % of total GE), %
ПІАК9	Індекс людського розвитку HDI (Human Development Index), %
ПІАК10	Питома вага організацій, які отримували фінансування на здійснення технологічних інновацій з бюджету в загальному числі організацій, %
ПІАК11	Питома вага витрат на технологічні інновації в загальному обсязі відвантажених товарів, виконаних робіт, послуг, %
ПІАК12	Питома вага витрат на дослідження і розробки, виконані власними силами в загальних витратах на технологічні інновації, %
ПІАК13	Знову запроваджені або піддавалися значним змінам інноваційні товари, роботи, послуги, нові для ринку, % від загального числа, %
ПІАК14	Знову запроваджені або піддавалися значним змінам інноваційні товари, роботи, послуги, але не нові для ринку, % від загального числа, %
ПІАК15	Питома вага ЕАН в загальній чисельності населення, що відбиває тенденції вікового плану, %
ПІАК16	Рівень безробіття, %
ПІАК17	ВВП на душу населення, \$
ПІАК18	Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій ІКТ (Information and communication technologies)
ПІАК19	Кошик цін на послуги ІСТ (IPB)
ПІАК20	Кількість вчених на 1 млн населення
ПІАК21	Доступність вищої освіти
ПІАК22	Державні витрати на освіту як частка ВВП, %
ПІАК23	Рівень грамотності, %
ПІАК24	Індекс економіки знань KEI (The Knowledge Economy Index), %
ПІАС	НА РІВНІ СВІТУ (ЦИВІЛІЗАЦІЇ)
ПІАС1	– Міжнародний індекс інновацій BCG (International Innovation Index)
ПІАС2	– Частка витрат на дослідження і розробки у ВВП, %
ПІАС3	– Поточний індекс конкурентоздатного росту GCI (<i>Growth Competitive Index</i>), %
ПІАС4	– Частка високотехнологічної продукції у товарному експорті, %
ПІАС5	– Частка усвітовому експорті інформатизаційного обладнання, %
ПІАС6	– Індекс інноваційного потенціалу NICI (<i>National Innovation Capacity Index</i>), %
ПІАС7	– Глобальний інноваційний індекс GII (The Global Innovation Index), %
ПІАС8	– Індекс економіки знань KEI (The Knowledge Economy Index), %
ПІАС9	– Індекс людського розвитку HDI (Human Development Index), %
ПІАС10	– Коефіцієнт інтелекту і багатство народів IQ (Intelligence quotient), %
ПІАС11	– Індекс залученості країни в міжнародній торгівлі GETI (The Global Enabling Trade Index) %

Цілісне представлення виділених показників інноваційності представлено на запропонованій моделі на рис. 1.

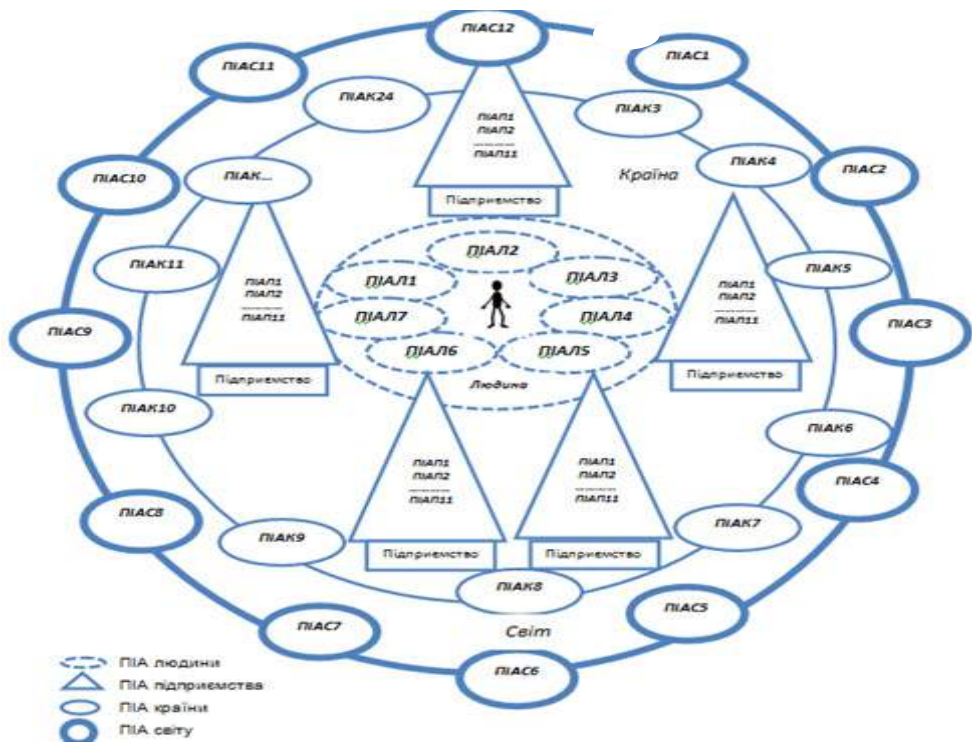

Рис. 1. Модель системи показників інноваційної активності соціально-економічної системи на рівнях особистість-організація-країна-цивілізація

ОБГОВОРЕННЯ

Обґрунтування отриманих результатів. Як бачимо з попередніх результатів, інноваційна активність – більш характерний параметр для рівнів організації, країни та цивілізації. Для рівня особистості таким є параметр інноваційного потенціалу. Для того, щоб інтерпретувати його для сфери управління проектами, розглянемо більш детально сутність згаданих показників. В згаданих вище джерелах вони розглядаються на загальному (більш психолого-філософському) рівні без прив'язки до контексту певної діяльності. Тому є більш загальними, позаконтекстними.

За результатами аналізу багатьох джерел можна вважати, що головною (фундаментальною) складовою інноваційного потенціалу особистості є «здатність (обдарованість)» особистості та затребуваність цієї здатності у майбутньому для отримання цінності зовнішнім споживачем від реалізації інноваційного потенціалу [37, 36]. Наприклад, у методиці «Карта обдарованості» (за А.І. Савенковим, [45]) можна визначити ступінь розвитку у дитини таких видів обдарованості: інтелектуальна, творча, академічна, художньо-образотворча, музична, літературна, артистична, технічна, лідерська, спортивна. Існує ряд інших методик, які визначають схильність особистості до будь-якої іншої діяльності. Ці методики допомогли би, наприклад, батькам, вчителям, викладачам — тобто людям, які формують та виховують особистості, визначити схильність дитини до певної сфери діяльності у ранньому віці. Це сприяло визначитися дитині в виборі своєї майбутньої професії та подальшої успішної професійної діяльності.

Однак однієї обдарованості замало, тому що людина може народитися обдарованою, але в силу своїх лінощів не розвинути її. І така складова як «емоційний розвиток (творчий потенціал)» допомагає визначити, як особистість реалізує себе у своєму житті. За допомогою емоційної складової, людина здібна розвивати свою схильність, обдарованість, здатність у якійсь сфері діяльності, та допомагає визначити як особистість використовує емоції у своєму житті. І одним з показників творчого потенціалу (емоційного розвитку) особистості є показник емоційного інтелекту (EQ). Емоційний інтелект (EQ) - група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні і розумінні власних емоцій і емоцій оточуючих. Емоційний інтелект - це такий тип соціального інтелекту, який використовує здатність моніторингу своїх власних емоцій і емоцій інших людей для того, щоб використовувати цю інформацію при управлінні власним мисленням і діями. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють свої емоції і почуття інших людей, можуть управляти своєю емоційною сферою, і тому в суспільстві їх поведінка більш адаптивно, і вони легше домагаються своїх цілей у взаємодії з оточуючими. На відміну від IQ, рівень якого багато в чому визначений генами, рівень емоційного інтелекту (EQ) розвивається протягом усього життя людини. Розвиток емоційного інтелекту - найскладніша робота, але саме вона дає найбільші результати, саме вона підвищує особисту ефективність [46].

Незважаючи на привілей емоційного інтелекту в сучасному світі, рівень «інтелектуального розвитку» також важливий, оскільки він теж визначає досягнення в реальному житті. Одним із показників інтелектуальної обдарованості є рівень IQ. У табл. 2 наведені значення середнього рівня IQ груп населення у кореляції з досягненнями в реальному житті [Коефіцієнт інтелекту [47]: їх можна вважати нормою.

Таблиця 2

Середній IQ груп населення, пов'язаний з досягненнями в реальному житті

Групи населення	Значення IQ, бал
Кандидати наук	125
Люди з вищою освітою	114
Неповна вища освіта	105-110
Офісні працівники і працівники продажів	100-105
Закінчили повну школу, кваліфіковані робітники (наприклад, електрики)	100
Вчилися у старших класах школи, але не закінчили їх	95
Працівники середньої кваліфікації (наприклад, заводські робітники)	90-95
Закінчивши школу без старших класів (8 років)	90
Неокончивші 8 років школи	80-85
Мають 50% шанс поступити в старші класи	75
Середній IQ різних професійних груп:	
Професійні та технічні працівники	112
Менеджери і адміністратори	104
Офісні працівники, працівники продажів, кваліфіковані робітники, майстри	101
Працівники середньої кваліфікації (оператори верстатів, обслуговуючі працівники, включаючи домашню прислугу; фермери	92
Некваліфіковані працівники	87
Тип задач, які можуть бути виконані:	
Дорослі, які можуть освоїти нескладні трудові навички	70
Дорослі, які можуть зібрати урожай, полагодити меблі	60
Дорослі, які можуть виконувати домашню роботу, прості теслярські роботи	50
Дорослі, які можуть косити газони, прати	40

Однією з важливих складових інноваційного потенціалу людини є «характер», так як він також зумовлює розвиток здібностей. За допомогою рис характеру: цілеспрямованість, воля, схильність до лідерства, комунікабельність та ін. допомагає досягати успіху у житті. Тобто ця складова пов'язана зі складовою «творчий розвиток (емоційний розвиток)» і грає важливу роль у досягненні успіху в житті.

Наступною складовою інноваційного потенціалу є «мотиваційна сфера». Наприклад, методика М. В. Матюхіна [24] дозволяє виявити провідні, домінуючі мотиви у мотиваційній сфері учнів. У даній методиці мотиви, можна розділити на: широкі соціальні (мотиви обов'язку і відповідальності, самовизначення і самовдосконалення), особисті (добробут і престиж), навчально-пізнавальні (пов'язані з утриманням та процесом навчання), мотиви уникнення неприємностей. Ця складова важлива, тому що вона передбачає причину створення нового, з яким мотивом людина щось пізнає, створює — за для особистого престижу або задля блага суспільства і т.д.

«Когнітивно-пізнавальна діяльність» це складова, яка дозволяє визначити здібності сприймати інформацію; використовується для оцінки стану та специфіки пам'яті (короткочасна або довготривала); оцінити рівень розвитку логічного мислення; оцінити рівень розвитку образного мислення, активності уваги та ін. [82-90].

Невід'ємною складовою є «підприємницька здатність» [48] (англ. Entrepreneurial ability) - в економічній науці здатність людини: - використовувати певне поєднання ресурсів для виробництва товару; - приймати розумні послідовні рішення; - застосовувати нововведення; - йти на (виправданий) ризик. Тобто ця складова особистості допомагає реалізувати нововведення, довести його до споживача.

Як уже зазначалося вище, для розвитку підприємств, організацій, установ необхідно вводити інновації, а це можливо через реалізацію проектів та програм розвитку. Діяльність з управління проектами та програмами розвитку апріорі передбачає необхідність в обмежений час та з обмеженими ресурсами створити інноваційний продукт, унікальні властивості якого забезпечують можливість отримати очікувані та, можливо, й додаткові цінності. При цьому ключові характеристики оточення проектів – разовість, унікальність, ризикованість, турбулентність – вимагають від менеджерів здатності адекватно реагувати на всі непередбачувані зміни та приймати неординарні управлінські рішення. Такі умови можуть бути виконані, тільки якщо менеджери проектів мають інноваційний потенціал та здатні впродовж проекту бути інноваційно активними. Отже, інноваційність доцільно розглядати як характеристику проектних менеджерів при формуванні команди управління. Однак для цього замало загального розуміння інноваційного потенціалу, представленого вище. Кожний проект відрізняється власним унікальним контекстом, який задає вимоги до рівня інноваційності його учасників (рис. 2). Це було показано нами раніше в [49].

Сьогодні в психології та педагогіці вже розроблено багато підходів до опису та вимірювання інноваційного потенціалу особистості (наприклад, [50, 51]). Вони в чомусь збігаються, а в чомусь відрізняються від запропонованого нами. Дослідниками виділені також критерії та показники інноваційної активності особистості. Але в контексті нашого дослідження більш цікаво, яким чином вони представлені в управлінні проектами.

На це запитання можна знайти відповідь, якщо проаналізувати основи професійних знань та систему оцінки компетентності проектних менеджерів (National Competence Baseline, NCB UA) [52]. В наведеному джерелі виділено три групи компетенцій проектних менеджерів - технічні (20 елементів), поведінкові

(15 елементів) та контекстуальні (11 елементів).

Певний набір складових інноваційної активності особистості

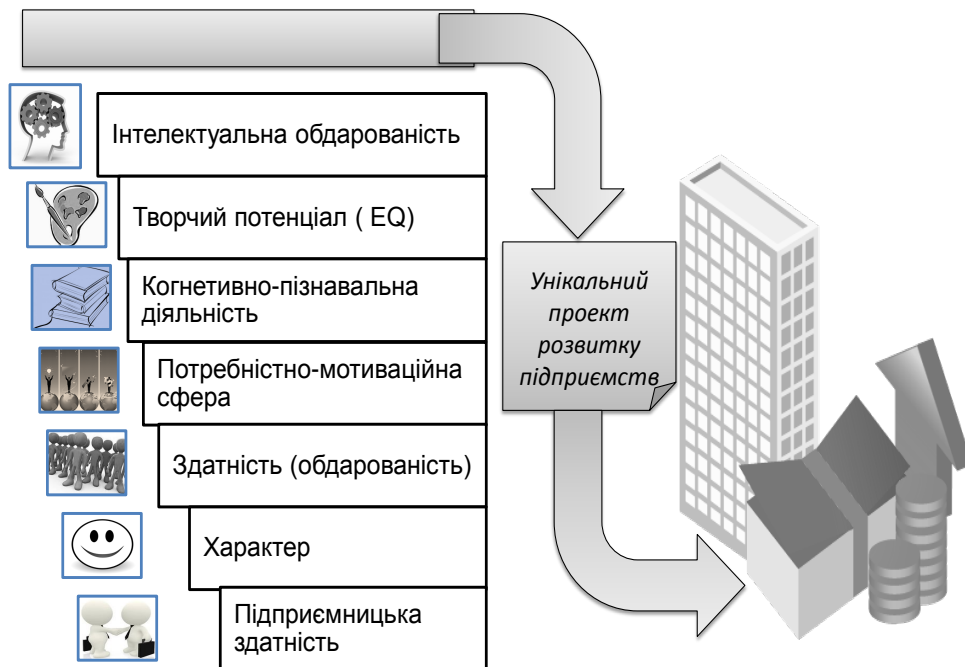

Рис. 2. Проект розвитку як призма розгляду показників інноваційного потенціалу особистості

Жодна з груп не містить інноваційності як окремої компетенції. Це можна пояснити природою інноваційності як метакомпетенції. В термінах роботи [53] це означає, що інноваційність знаходиться в ряду компетенцій, прояв яких потребує рефлексії над ситуацією та над собою в цій ситуації. Деяко в іншому контексті, але значення інноваційної активності як базової, визначальної характеристики по відношенню до функціональної та проектної діяльності в рамках стратегії розвитку особистості була показана нами в роботах [49, 54, 55].

На перший погляд, найбільш близькими по своїй суті до інноваційності є група поведінкових компетенцій. Аналіз змісту включених до неї компетенцій (лідерство, участь та мотивація, самоконтроль, упевненість у собі, розрядка, відкритість, творчість, орієнтація на результат, продуктивність, узгодження, переговори, конфлікти та кризи, надійність, розуміння цінностей, етика) дозволяє стверджувати, що вони відповідають поняттю «метахарактеристика» особистості в термінах роботи [56].

Припустимо, що якщо поведінкові компетенції менеджерів проектних команд змістовно (сутнісно) корелюють з виділеними нами показниками інноваційного потенціалу особистості, то вони є індикаторами інноваційного потенціалу проектних менеджерів можуть застосовуватись для їх оцінювання при формуванні команд управління певними проектами та програмами розвитку.

Результати співставлення із використанням семантичного аналізу представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Співставлення поведінкових компетенцій та показників інноваційного потенціалу особистості

Показники інноваційного потенціалу особистості	Поведінкові компетенції менеджерів проектів
Інтелектуальна обдарованість	-
Когнітивно-пізнавальна діяльність	-
Творчий потенціал (емоційний розвиток)	Творчість
	Самоконтроль
	Розрядка
Потребнісно-мотиваційна сфера	Участь та мотивація
Здатність (обдарованість, талант)	-
Характер	Відкритість
Підприємницька здатність	Лідерство
	Упевненість у собі
	Продуктивність
	Надійність
	Орієнтація на результат

Результати співставлення показали наступне. З одного боку, у відповідність показникам інноваційного потенціалу особистості можна поставити лише 10 з 15-ти поведінкових компетенцій менеджерів проектів. З іншого боку – три з восьми показників інноваційного потенціалу особистості не розкриті жодною з поведінкових компетенцій менеджерів проектів. Це свідчить про недосконалість як першого, так і другого переліку елементів для відображення інноваційного потенціалу менеджера проекту.

Не розкритими у першому переліку опинились елементи, які пов'язані з інтелектуальною когнітивно-пізнавальною діяльністю особистості та її талантом. Незадіяними у другому переліку – елементи, пов'язані з комунікаціями та взаємодією особистості в проекті. Важливість останніх для інноваційної активності особистості проголошується в багатьох роботах в сфері психології та педагогіки і доведена результатами досліджень в сфері управління проектами [57]. Це спонукає до пошуку більш коректної методологічної моделі бачення інноваційного потенціалу.

Так, в роботі [51] запропоновані такі чотири блоки:

світоглядний (розуміння себе як активно діючого та відповідального суб'єкта діяльності, інноватора, для якого життя – це безперервний процес творчості, соціально зрілої та життєстійкої особистості, здатної керуватись власними принципами, установками, контролювати все, що відбувається та можливі наслідки цього);

- емоційний (ярко виражена емоційність та експресивність, намагання до нових вражень, цікавість);

- вольовий (здатність конструктивно долати фруструючі обставини без зниження ефективності діяльності, пластичність мислення, виражена наполегливість, відповідальність та передбачливість);

- комунікаційний (виражене намагання до співробітництва, високий рівень розвитку комунікативних здатностей, артистичність, розуміння та довіра до оточуючих, здатність налагоджувати стійкі та конструктивні контакти з ними).

Інші автори додатково розглядають мотиваційний, когнітивний, операціонально-діяльнісний блоки [58].

На наш погляд, їх можна згрупувати в чотири блоки: світоглядно-мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивно-діяльнісний та комунікаційно-взаємодійний. Когнітивно-діяльнісний блок передбачає здатність особистості не тільки до пізнання об'єктів реального світу, але і до впровадження нових знань в практику. З позицій системно-цілісного розгляду виділених блоків, вони постають як взаємодіючі елементи системи [18], які утворюють інноваційний потенціал особистості для середовища певної діяльності (рис. 3).

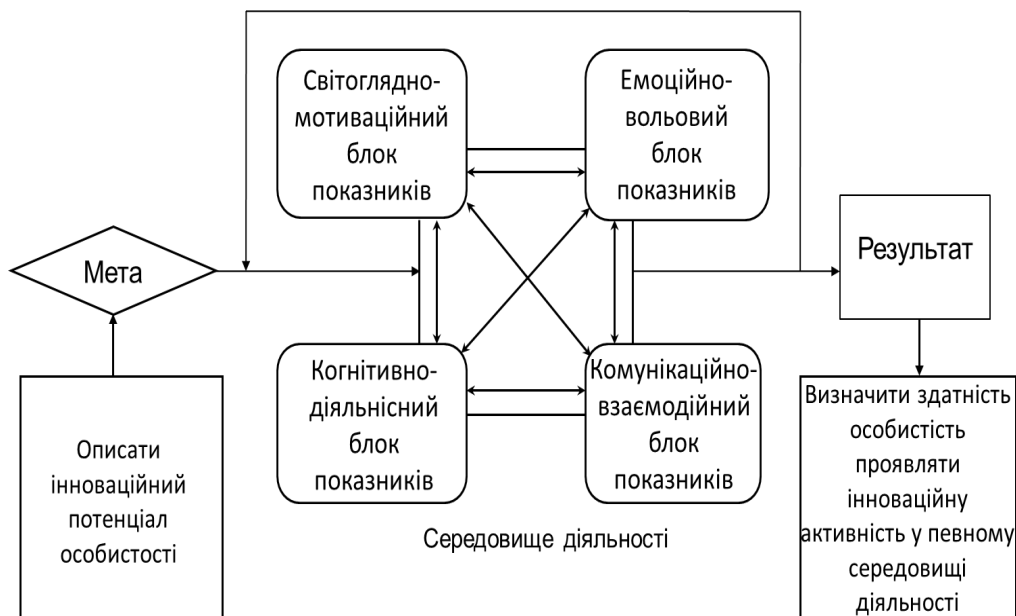

Рис. 3. Системна модель опису інноваційного потенціалу особистості

Аналіз розробленої моделі дозволяє визначити найбільш раціональну кількість показників інноваційного потенціалу – як мінімум по чотири показника для кожного елемента та по два – для взаємозв'язків між ними. Разом це складає 28 показників. Для оцінювання інноваційного потенціалу менеджерів проектів це надмірний перелік, який може коригуватись в залежності від контексту кожного конкретного проекту.

Перегрупування поведінкових компетенцій проектних менеджерів по відношенню до виділених блоків та показників інноваційного потенціалу особистості приведені в табл. 4.

Як бачимо, перегрупування з урахуванням додаткових елементів дозволило задіяти всі поведінкові компетенції менеджерів проектів. Проте очевидним є нестача таких компетенцій, які б дозволили більш чітко визначити когнітивно-діяльнісний аспект їх інноваційного потенціалу.

З отриманих висновків випливає, що існуючий наразі перелік поведінкових компетенцій має бути розширеним для можливості оцінки на його основі інноваційного потенціалу претендентів до команди управління проектом або програмою. Як вже зазначалось вище, їх конкретний перелік може коригуватись в

залежності від контексту кожного конкретного проекту, так само як і еталонні значення.

Таблиця 4

Співставлення аспектів розгляду, показників інноваційного потенціалу особистості та поведінкових компетенцій проектних менеджерів

Аспекти розгляду	Показники інноваційного потенціалу особистості	Поведінкові компетенції менеджерів проектів
Світоглядно-мотиваційний	Творчий потенціал	Лідерство
	Потребнісно-мотиваційна сфера	Участь та мотивація
		Самоконтроль
		Упевненість у собі
Емоційно-вольовий		Творчість
	Емоційний розвиток	Розрядка
	Характер	Відкритість
Когнітивно-діяльнісний		Орієнтація на результат
	Підприємницька здатність	Продуктивність
	Когнітивно-пізнавальна діяльність	Надійність
	Інтелектуальна обдарованість	-
Комунікаційно-взаємодійний	Здатність (обдарованість)	-
	-	Узгодження
	-	Переговори
	-	Конфлікти та кризи
	-	Розуміння цінностей
	-	Етика

В масштабі організації необхідно розуміти, які характерні типи проектів реалізуються або будуть реалізовуватись найближчим часом, і з цих позицій оцінювати інноваційний потенціал співробітників. Це надасть можливість визначити сильні та слабкі сторони організації, в тому числі людського капіталу, і на цій основі раціоналізувати впровадження унікальних проектів та програм розвитку підприємств.

Висновки

1. В результаті проведеного дослідження обґрунтовано аспекти цілісного бачення інноваційності як характеристики середовища проектів та програм розвитку з позиції метрик особистість, організація (характеризують внутрішнє середовище проектів), країна, цивілізація (характеризують зовнішнє середовище проектів).

2. Обґрунтовано перелік показників для вимірювання інноваційної активності на рівнях організації, країни та цивілізації, а також показники для вимірювання інноваційного потенціалу особистості.

3. Запропоновано підхід до визначення показників інноваційного потенціалу як характеристики майбутнього по відношенню до проекту або програми розвитку. Показана можливість застосування поведінкових компетенцій проектних менеджерів для визначення їх інноваційного потенціалу для конкретного проекту. Але для цього перелік поведінкових компетенцій має бути розширеним до надмірного числа 28.

4. Зазначено, що конкретний перелік та еталонні значення показників інноваційного потенціалу проектних менеджерів є унікальними і мають визначатись в залежності від контексту конкретного проекту або програми.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Для можливості виконання останнього положення необхідно розробити відповідний інструментарій. Крім того, додаткових досліджень потребує визначення показників інноваційної активності проектних менеджерів та можливості використання цієї характеристики минулого для оцінки їх інноваційного потенціалу для майбутніх проектів. Також подальшого уточнення потребує алгоритм цілісної оцінки середовища проектів та програм розвитку на всіх виділених рівнях одночасно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калужний В.В. Причини провалів інноваційних проектів: визначення та діагностування проблеми [Текст] / В.В. Калужний // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2007 - №1(21). С. 130-138.
2. Рач В.А. Особливості комерційного аспекту проектного аналізу регіональних освітніх проектів [Текст] / В.А. Рач, А.Ю. Борзенко-Мірошніченко // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2010. - № 1 (33). - С. 112-119.
3. Гладка О.М. Практичні аспекти управління проектами на фазі ініціалізації проекту [Текст] / О.М. Гладка // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2013 - №4(48). - С. 143-147.
4. Борзенко-Мірошніченко А.Ю. Проектно-кластерне управління регіональним освітнім простором як складова реформування системи вищої освіти [Текст] / А.Ю. Борзенко-Мірошніченко // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2013 - №2(46). - С. 117-124.
5. Шаров О.І. Побудова інструментарію дослідження життєспроможності освітнього проекту та його можливого мультиплікативного ефекту [Текст] / О.І. Шаров // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2012. - № 2 (42). - С. 128-135.
6. Рач В.А. Проектний аналіз: підручник [Електронний ресурс] / В.А. Рач, А.Ю. Борзенко-Мірошніченко. – Луганськ, 2012. Режим доступу: www.pm.lg.ua
7. Ярошенко Н.П. Управління програмами розвитку організацій на основі формування та відтворення підприємницької енергії [Текст] : Дис. канд. техн. наук: 05.13.22 - Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. / Н.П. Ярошенко. - К., 2013.- 210 с.
8. Щербатюк А.І. Інноваційна праця як форма реалізації людського компоненту інтелектуального капіталу підприємства [Текст] / А.І. Щербатюк // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2013 - №2(46). - С. 86-92.
9. Бистров А.Г. Особливості організації праці при інноваційній діяльності [Текст] / А.Г. Бистров // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2013 - №1(45). - С. 74-82.
10. Аніщенко В.О. Особливості оцінки інноваційної сприйнятливості виробничих систем [Текст] / В.О. Аніщенко, Н.В. Ткаленко // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2009. - № 4 (32). - С. 28-36.
11. Россошанська О.В. Інноваційна праця як інструмент забезпечення стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств [Текст] / О.В. Россошанська, А.І. Щербатюк // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2013 - №3(47). - С. 5-18.
12. Грига В.Ю. Глобальне інноваційне табло: позиція України та її подальша перспектива [Текст] / В.Ю. Грига // Проблеми и перспективы инновационного развития экономики: мат. XVI межд. науч.-практ. конф., Алушта, 12-16 сентября 2011 г. – Симферополь: ИТ АРИАЛ, 2011. – С.20-26.
13. Головатюк В.М. Інноваційна сфера як фактор інтенсифікації інноваційного розвитку [Текст] / В.М. Головатюк // Проблеми и перспективы инновационного развития экономики: мат. XVI межд. науч.-практ. конф., Алушта, 12-16 сентября 2011 г. – Симферополь: ИТ АРИАЛ, 2011. – С.102-110.
14. Соболева Т.А. Влияние инновационной культуры на формирование инновационного климата в обществе [Текст] / Т.А. Соболева // Проблеми и перспективы

інноваційного розвитку економіки: мат. XVI між. науч.-практ. конф., Алушта, 12-16 вересня 2011 г. – Симферополь: ІТ АРІАЛ, 2011. – С.174-180.

15. Ковалішина Н.П. Врахування регіональних пріоритетів як важливий чинник інноваційного розвитку [Текст] / Н.П. Ковалішина // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки: мат. XVI між. науч.-практ. конф., Алушта, 12-16 вересня 2011 г. – Симферополь: ІТ АРІАЛ, 2011. – С.222-227.

16. Харазішвілі Ю.М. Інноваційність як характеристика якості соціально-економічного розвитку [Текст] / Ю.М. Харазішвілі // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки: мат. XVI між. науч.-практ. конф., Алушта, 12-16 вересня 2011 г. – Симферополь: ІТ АРІАЛ, 2012. – С. 175-180.

17. Рач, В.А. Управління проектами: практичні аспекти реалізації стратегій регіонального розвитку [Текст]: Навч. посіб. / В.А. Рач, О.В. Россошанська, О.М. Медведєва; за ред. В.А. Рача. – К.: «К.І.С.», 2010. – 276 с.

18. Россошанская О.В. Особенности планирования проектов на основе системной модели [Текст] / О.В. Россошанская // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2000. – № 1(1). – С. 57-62.

19. Економіка знань — інформація об дослідженні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/knowledge-economy-index/knowledge-economy-index-info>.

20. Соціально-економічний ефект НТП і динаміка сталого розвитку країн світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2012_1/211-218.pdf.

21. Измерение информационного общества 2011г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/idi/material/2011/MIS2011-ExecSum-R.pdf>.

22. Евсеев О. С. Инновационная восприимчивость национальной экономики в условиях модернизации / О. С. Евсеев // Молодой ученый. — 2012. — №1. Т.1. — С. 98-104. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.moluch.ru/archive/36/4115/>

23. Инновации: Изобретая завтрашний мир [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.sweden.se/ru/Start/Education/Facts/Innovation/>

24. Система показателей статистики науки и инноваций [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bibliotekar.ru/economicheskaya-statistika/221.htm>

25. Кравченко С.И., Кладченко И.С. Исследование сущности инновационного потенциала // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. Выпуск 68. Донецк, ДонНТУ, 2003.

26. Инновационная активность [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.topknowledge.ru/index.php?option=com_content&id=3133:2011-09-22-17-48-56&Itemid=79

27. Стратегічний аналіз конкурентоспроможності інноваційної активності продукції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Management/2009_647/10.pdf

28. Показатели инновационной активности [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://legkoprom.ru/index45.html>

29. Показники, що характеризують інноваційну активність організації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sapanet.ru/Science/KONKURS/2/mat/t_pokaz.html

30. Индикаторы инновационной деятельности [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.hse.ru/primarydata/ii2012>

31. Лисин Б.К., Фридлянов В.Н. Межгосударственное социально-экономическое исследование инновационного потенциала // Инновации. – 2002. – № 7.

32. Лебедев А.С. Инновационный потенциал как основа и условие экономического развития [Текст] / А.С. Лебедев // Трансформация хозяйственного в условиях социально-экономических реформ: региональный аспект: Матер. II Всерос. Науч.-практ. Конф., Волгоград, 23-25.11.04 / Волгогр. гос. ун-т. – Волгоград. – 2004. – Ч.1. – С. 153-163.

33. Атоян В.Р., Жиц Г.И. Инновационный комплекс региона: проблемы становления и развития [Текст]. – Саратов: Саратов. гос. техн. ун-т, 2003. – 195 с.

34. Масленникова Н.П. Инновационная восприимчивость как основа роста инновационной активности организации [Текст] / Н.П. Масленникова // Проблеми розвитку інноваційно-креативної економіки; збірник доповідей по итогам

международной научно-практической конференции. Москва, 29 марта-09 апреля 2010 г. / Под общей ред. проф. Мельникова О.Н. – М.: Креативная экономика, 2010. – С.82-87.

35. Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16 січня 2003 р. №433-IV. Режим доступу: <http://zakon.rda.gov.ua>.

36. Россошанська О.В. Системне формування стратегічного потенціалу підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.01 / О.В. Россошанська, СНУ ім. В.Даля – Луганськ, 2006.– 18 с.

37. Рач В.А. Экономическая безопасность и пространство проекта организации в аспекте целостной системности [Текст] / В.А. Рач, О.В. Россошанская, Е.М. Медведева // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2010. – № 4(36). – С. 62-74.

38. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. Режим доступу: <http://zakon.rda.gov.ua>

39. Калюжный В.В. Современные трактовки понятия «инновация» и его уточнение с использованием усовершенствованного метода системных триад дефиниций [Текст] / В.В. Калюжный // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2004. – № 4(12).- С.86-99.

40. Медведева О.М. Ключові характеристики сучасного оточення проектів [Текст] О.М. Медведева // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2013 - №1(48). - С. 164-169.

41. Рач В.А. Побудова термінологічної системи форм організації наукового знання в рамках системної моделі наукового дослідження [Текст] / В.А. Рач // Науковий світ. – 2011. – № 4. – С. 13-16.

42. Показники, що характеризують інноваційну активність організації. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sapanet.ru/Science/KONKURS/2/mat/t_pokaz.html

43. Oslo Manual. Guidelines for collecting and interpreting innovation data. Third edition. A joint publication of OECD and Eurostat. Retrieved from: <http://www.docme.ru/doc/323948/oslo-manual--oecd---eurostat-2005>

44. Кірнос М. І. Система показників інноваційної активності підприємств країн з різним рівнем економічного розвитку [Текст] / М. І. Кірнос, О. А. Антонян, В. А. Рач // Матеріали ІІ Міжнародної наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених «Стан та перспективи розвитку соціально-економічних систем в епоху економіки знань» (Луганськ, 24-26 квітня 2013 р.) / за заг. Ред. В. А. Рач. – Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – С. 113-118.

45. Савенков А.И. Методика «Карта одаренности» для родителей и педагогов [Электронный ресурс] / А.И. Савенков. – Режим доступа http://ipk.kuz-edu.ru/odar_deti/index.php?id=88:2011-09-12-05-18-51&Itemid=69&option=com_content

46. Тесты на выявление личностных качеств [Электронный ресурс]. - Режим доступа : http://www.businessstest.ru/default.asp?id_testgroup=3

47. Коефіцієнт інтелекту [Електронний ресурс]/ - режим доступу: <http://znaimo.com.ua/>

48. Тест на предпринимательские способности [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.bonsale.ru/test_socionic.php

49. Кирнос М.И. Выявление профиля инновационной активности личности как фактор проектной деятельности в рамках стратегии развития [Текст] / М.И. Кирнос, Д.В. Рач // Управління проектами в умовах транзитивної економіки: мат. ІV міжнар. наук.-практ. конф. магістрів, аспірантів та молодих вчених. : [у 2 т.]. – Том 1. – Одеса: ОДАБА, 2013. – С. 123-128.

50. Особенности операционализации понятия «инновационный потенциал личности» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://psibook.com/articles/osobennosti-operatsionalizatsii-ponyatiya-innovatsionnyu-potentsial-lichnosti.html>

51. Скитович А.А. Личностные характеристики специалистов с разным уровнем инновационной активности [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.dslib.net/obwaja-psixologia/lichnostnye-harakteristiki-specialistov-s-raznym-urovнем-innovacionnoj-aktivnosti.html>

52. Управление проектами: Основы профессиональных знаний и система оценки компетентности проектных менеджеров (National Competence Base Line, NCB UA Version 3.1) [Текст] / С.Д. Бушуев, Н.С. Бушуева; изд. 2-е. - К.: ІРІДІУМ, 2010. – 208 с.

53. Чернявская В.С. Метакомпетенции личности -потенциал инновационной экономики / В.С. Чернявская, В.Р. Малахова [Текст] // Мир науки, культуры, образования. - №6/2013. - <http://cyberleninka.ru/article/n/metakompetentsii-lichnosti-potentsial-innovatsionnoy-ekonomiki>

54. Кирнос М.И. Формирование видения продукта проекта (создание методики выявления профиля инновационной активности личности) с позиции сервисной модели [Текст] / М.И. Кирнос, Д.В. Рач // Матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених «Стан та перспективи розвитку соціально-економічних систем в епоху економіки знань» (Луганськ, 24-26 квітня 2014 р.) / за заг. Ред. В. А. Рач. – Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – С. 66-71.

55. Кирнос М.И. Формирование видения продукта проекта на основе сервисной модели [Текст] / М.И. Кирнос // Матеріали XI Міжнародної конференції «Управління проектами у розвитку суспільства» Тема: Розвиток компетентності організації в управлінні проектами, програмами та портфелями проектів (Київ, 23-24 травня 2014 р.) / за заг. Ред. С. Д. Бушуєв. – Київський національний університет будівництва і архітектури. – К.: КНУБА, 2014. – С.87-89.

56. Вяткин Б.А. Метаиндивидуальность в социальном мире [Текст] / Б.А. Вяткин // Социальный мир человека. – Вып. 2: Мат. II Всеросс. Научно-практ. конф. «Человек и мир: социальное поведение личности в изменяющемся мире», 25-26 июня 2008 г. – Ижевск: ERGO, 2008 – С.3-5. <http://socont.school.udsu.ru/files/1258479266.pdf>

57. Медведева, О.М. Ціннісно-орієнтоване управління взаємодією в проектах: методологічні основи [Текст]: автореф. дис... д-ра техн. наук: 05.13.22 / О.М. Медведева; [Київ. націон. ун-т буд-ва та архітектури]. – Київ, 2013. – 44 с.

58. Пазухина С. В. Инновационная активность молодых ученых: содержание, структура, условия развития [Текст] / С. В. Пазухина, Ю. И. Богатырева // Молодой ученый. — 2012. — №10. — С. 363-371.

Рецензент статті
к.т.н. Морозов В.В.

Стаття надійшла до редакції
29.09.2014 р.